

ANLATIM VE DEYİMLERDE RENKLERİN DİLİ

Sadık TÜRKOĞLU*

ÖZET

Bu çalışma renk içeren anlatım ve deyimlerden yola çıkarak renklerin anlamlarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Renk içeren anlatım ve deyimler, renklere düz anlamlarının dışında farklı yan anlamlar yüklemektedir. Her rengin olumlu, olumsuz ve betimsel veya genel olarak adlandırılan üç bağlamda anlamları bulunmaktadır. –ımsı ve –ımtırak son ekini alan renk anlatımları genellikle olumsuz anlamlar içermektedir. Siyah ve sarı anlatım ve deyimlerde hiçbir olumlu yan anlama gönderme yapmamaktadır. Diğer renklerle oluşan anlatım ve deyimler her üç bağlama uygun anlam özelliklerini bünyesinde bulundurmaktadır. Göndergesel renklerle oluşmuş anlatım ve deyim bulunmadığı için bu renkler yazınsal metinlerde ve kullanıldıkları bağlamlara göre yan anlamlar kazanmaktadır.

Anahtar sözcükler: Renk, anlatım, deyim, düz anlam ve yan anlam.

0.GİRİŞ

Dilin bir göstergeler sistemi olduğu bilinmektedir. Saussure'ün gösteren-gösterilen ikilisini içeren dil göstergesi kavramı çağdaş dilbilimin gelişmesinde ve anlamın incelenmesinde önemli bir hareket noktası olmuştur. Sesbilim alanındaki sesbilim çözümlemesinden esinlenen, Guiraud, Pottier ve özellikle Greimas gibi dilbilimciler gösterilenler düzeyinde en küçük anlamlı birimler olarak tanımlanan anlambirimecik incelemesine yönelmişlerdir. Bu çalışmada, yukarıda belirttiğimiz kuramcıların anlamı incelemeye yönelik temel yöntem ve kavramlarından hareketle anlamlı birimler olarak ele alınan Fransızca renk anlatım ve deyimlerinden hareketle renklerin anlamları ortaya çıkarılacaktır.

* Dr.Araş.Gör.,Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü

Renk anlatım ve deyimleri anlam bilimsel açıdan ele alındığında buldukları bağlamlara göre düz anlamları dışında farklı yan anlamlara bürünürler. Müzikte notalar nasıl sayısız seçeneklerle sıralanıyorsa ve resimde bir konu nasıl bir ressamın fırçasından çok farklı renk karışımlarıyla anlatılıyor ve yansıtılıyorsa, aynı şekilde dilde de farklı renk dereceleri sözcükler aracılığı ile sayısız seçenekler içerisinde anlatılmaktadır: Nar kırmızısı, çimen yeşili, gök mavisi, ayva sarısı v.b. Ancak zamanın akışı içinde renk bildiren sözcüklerle günlük dilde ve yazınsal yapıtlarda da sıkça karşılaştığımız anlatım ve deyimler oluşmuştur. Bazen üzüntü, sevinç ve kızgınlıklar ve daha başka duygu ve düşünceler bu deyimlerle anlatılır. Kara kara düşünmek, hayatı toz pembe görmek, saçları beyazlanmak gibi. Renk içeren sözcüklerle oluşan anlatım ve deyimlerdeki anlamlar dilden dile, toplumdan topluma küçük farklılıklar gösterebilir de aşağı yukarı aynı anlamlara uygun gelmektedirler.

1. ANLATIM VE DEYİM

Renklerin incelenmesine geçmeden önce anlatım ve deyim kavramları üzerinde durmak gerekir. Bu iki kavram hemen hemen aynı anlama gelmektedir. Ancak aralarında yine de kullanımdan doğan birkaç farkın olduğu söylenebilir. Anlatım bir duyguyu, bir düşünceyi ifade eden sözcük ya da sözcük gruplarıdır. Deyim ise cümlelerin söz dizimi ve anlam düzleminde sözcüksel bir birimi oluşturan kalıplaşmış sözcük gruplarıdır. Anlatım deyimden daha genel ve daha geniş bir anlama sahiptir. Anlatım bir sözcük veya yalnızca bir sözcükten ibaret olabilir. Deyim ise yalnızca bir sözcük grubudur. Guiraud (1980:7) deyimini “dilin normal kullanımı dışında kalıplaşmış biçimiyle var olan ve muhafaza edilen, eğretilmeli değeriyle ortak dilin içinde bulunduğu düşünülen çoğu zaman biçime, duygu değerine, argoya ve lehçelere bağlı olarak ortaya çıkan dilsel birimler” olarak tarif eder. Örneğin Karalar bağlamak, karalar giymek gibi. Her ikisi de eğretilmeli bir anlama sahip olabilmektedir. Anlatım dilin normal kullanımına dayanırken, deyim

dilin normal kullanımı dışındadır. Deyimin dile yerleşmesinde bir çıkış noktası söz konusudur, fakat anlatım bir çıkış noktasına sahip olmak zorunda değildir.

2. RENKLERİN DÜZ ANLAMLARI

“Renkler nesnelere üzerine çarpması ile yansıyan ışınların niteliğine göre gözümüzde oluşan duyumlardan her birini adlandıran anlatımlar veya sözcükler” (Robert, 1990:404) olarak tanımlanmaktadır. Renklerin düz anlamları sözlükteki birinci anlamları veya tanımlarıdır. Dilin nesnel ve temel kullanımı olarak ortaya çıkan düz anlamı Prieure (1971:95) şu şekilde tanımlamaktadır: “Düz anlam dilin dışında somut bir nesneye veya soyut bir olguya gönderme yapma uygunluğudur.” Renk kategorilerini ve düz anlamlarını, başka bir anlatımla tanımlarını şu şekilde verebiliriz: Siyah ve beyaz renk olarak kabul edilmezler. Siyah ışık yoğunluğundan ya da cismin bütün ışınları emmesinden dolayı çok karanlık görülen renktir. Doğada kömürün ve mürekkebin rengidir. Beyaz lekesiz karın ve sütün rengidir. Bütün renklerin karışımı beyazı verir. Aynı şekilde diğer renklerin düz anlamları da sözlüklerde doğadaki somut nesnelere gönderme yaparak tanımlanmaktadır. Ana renkler: kırmızı, mavi ve sarı. Tamamlayıcı renkler: turuncu, yeşil ve mor. Ara renkler, yani iki rengin karışımından oluşan renkler: pembe, gri ve mor (eflatun). Göndergesel renkler doğadaki bazı somut nesnelere hareketle adlandırılan renklerdir. Esmer, kestane rengi, kızıl, leylak rengi, kurşuni mor, pas kırmızısı gibi sayılarını daha yüzlerce artırabileceğimiz renk adları, bu adlandırma yöntemine örnek oluştururlar.

3. RENKLERİN YAN ANLAMLARI

Yan anlam dili kullanırken düz anlamı dışında sözcüğe eklenen tamamlayıcı bütün anlamsal değerlerdir. Bağlamlara ve durumlara göre “sözcüğün olağan anlamına eklenen daha özel anlamlar veya sözcüğün durağan ve standart anlamından sapma anlamlar” (Prieure 1971:96) olarak nitelendirilmektedir. Dilin farklı kullanımları içinde yer alan sözcük ya da sözcük grupları ile bir düşünceyi

anlatmaya yaramaktadır. Bu çalışmada sözlük taraması yoluyla elde edilen bütün renk anlatım ve deyimlerinden ortaya çıkarılan yan anlamlar Greimas'ın (1979:397) duyuşsal ulam (cathégorie tymique) kategorisine göre değerlendirilerek renklerin anlamlarının ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Duyuşsal ulam insanın sözcüklerden algıladığı anlamların üç temel kavram etrafında sınıflandırılmasına uygun gelmektedir. Sözcüklerden algılanan bu anlamlı birimler insanda olumlu (euphorique), betimsel veya genel (aphorique) ve olumsuz (dysphorique) olmak üzere üç temel etki uyandırmaktadır. Olumlu olarak kabul edilen birincisi, iyimser elverişli bir yan anlam; olumlunun tersi olan ikincisi, olumsuz elverişsiz ve kötümser bir yan anlam her ikisinin arasında yer alan üçüncüsü ise, ne olumlu ne de olumsuz sadece betimsel ve genel olarak da adlandırılabilir bir yan anlam içermektedir.

3.1.Sonek -ımsı,-ımtırak

Bazı renk sıfatları niteleyeceği nesnenin rengi tam olarak belli olmadığı zaman yaklaşık bir renk bildirmek için -ımsı, -ımtırak almaktadırlar. Bu durumda olan renk sıfatları nitelediği sözcüğün anlamını değiştirerek bir belirsizliği ifade etmekte ve okuyucu üzerinde olumsuz bir etki yaparak büyük bir çoğunlukla olumsuz anlamlara gönderme yapmaktadır. -ımsı ve -ımtırak son eklerini alan renk sıfatlarının olumsuz bir anlam ortaya koyduklarını somut olarak görmek için aşağıdaki içinde çok sayıda renklerin bulunduğu metni inceleyelim.

“Bu yara bozuk para büyüklüğünde kırmızı bir çukur gibiydi; derisi parçalanmış, üzerinde siyah lekelerin de bulunduğu eti pembemsi görüntüyordu, üzeri kavlanmış ince kan sızıntıları omzuna kadar inmişti. Beyaz boynundaki kocaman ısırk izi donuk esmer renkte görüntüyor; kulağının hemen altında sağ tarafında bulunuyordu. Sırtı kamburlaşmış Laurent, boynunu uzatmış aynaya bakıyordu ve yeşilimsi renkteki ayna onun yüzüne iğrenç bir buruşukluk veriyordu.” (Zola, 1954:97)

Gördüğümüz gibi Zola metinde, Laurent'ın parçalanmış derisindeki yaranın ne kadar kötü bir durumda olduğunu betimlerken özellikle “pembemsi” renk sıfatı ile nitelemektedir. Kuşkusuz buradaki “pembemsi” renk ifadesinin olumlu bir anlamı yoktur. Çünkü etinin rengi ve yaranın durumu okuyucu üzerinde olumlu bir etki bırakmamaktadır. Yine yara üzerindeki lekelerin siyah ile nitelendirilmiş olması bu yargıyı doğrulamaktadır. Çünkü siyah rengin daha sonra ele alacağımız anlatım ve deyimlerde hiçbir olumlu anlamı bulunmamaktadır. Diğer taraftan, aynanın “yeşilimsi” rengi Laurent'ın yüzüne iğrenç bir buruşukluk vermektedir. Bu bağlamda yine “yeşilimsi” sıfatı “iğrenç bir buruşukluk” ifadesine bağlı olarak olumsuz bir etkinin çıkmasına neden olmaktadır. Altı renk sıfatının kullanıldığı Zola'dan alınan bu metinde betimsel anlamda kullanılan beyazın dışında diğer bütün renk anlatımları olumsuz anlamlara gönderme yapmaktadır. Çünkü beyazın dışındaki beş renk olumsuz bir görünüm olarak ortaya çıkan yaranın durumunu anlatmaya yöneliktir.

3.2. Renk Olarak Kabul Edilmeyen Renkler: Siyah ve Beyaz

3.2.1. Karamsarlığın ve Kötülüğün Rengi: Siyah ve/veya Kara

Beyazın zıt anlamlısı olan siyahın, en dikkat çekici özelliği anlatım ve deyimlerde hiçbir olumlu anlamının bulunmamasıdır. Soğuk ve olumsuz görünümü ile karanlıkları, okyanus diplerini, uçurumları, bilinmeyen yerleri ve belirsizlikleri çağrıştırmaktadır. Anlatım ve deyimlerde her ne kadar olmasa da geleneklerine bağlılık ve düzenli olma özelliği siyahın olumlu anlamları arasında sayılmaktadır.

Siyahın betimsel anlamları deyimlerde değil de genellikle niteleme sıfatı olarak kullanıldığında anlatımlarda ortaya çıkmaktadır. Kahvenin koyu olduğunu, bir insanın siyah ırktan olduğunu, gecenin karanlık olduğunu, beyaz zemin üzerinde siyah şekillerin görünürlüğünü, roman veya filmin polisiye olduğunu belirtmek için kullanılmaktadır. Böylece siyah koyuluk, ırk, karanlık , görünürlük, polisiye roman ve film ve kömür ismi gibi sözcüklerin buldukları bağlamlara göre yerini alarak yan

anlamlar oluşturmaktadır. Fiil durumunda ise Türkçe karşılığı karalamak ve çamur atmak anlamında olan bir şeyler yazmak anlamına gelmektedir.

Olumsuz anlamları genel anlamlarından çok daha fazladır. Siyah ile oluşmuş anlatım ve deyimlerden ortaya çıkan olumsuz anlamlar adeta kötülük , ölüm ve karamsarlık sözcükleri ile özdeşleşmiştir. Günlük hayatta her fırsatta insanların siyahla oluşmuş deyimleri sık sık kullandıkları görülmektedir. Kötü bir olayın ardından “kara kara düşünmek,” bir ölüm olayı karşısında “karalar giymek, karalar bağlamak,” gelecekte ümitsiz olduğunda “kara tablolar çizmek” deyimleri kullanıldığında karamsarlık, üzüntü, melankoli, ölüm ve yas gibi olumsuz yan anlamlara gönderme yapmaktadır. “Kötünser olmak, işin hep kötü yanını düşünmek” anlamına gelen deyimler de siyahla oluşmuştur. Fransızca “Birinin gözünün içine dik dik bakmak” deyiminden ise öfke anlatan bir yan anlam çıkmaktadır. “Kara borsa, kara büyü, kara mizah, kara iş, örtülü ödenek, dondurucu soğuk, kara liste ve sevilmeyen insan” anlamına gelen anlatımlarda siyah sıfat durumunda bulunarak yasa dışılık, gizlilik ve kötülük gibi olumsuz yan anlamlara uygun gelmektedir. Pişirilen yiyecek adlarını nitelediğinde siyah, o yiyeceğin yanmış olduğunu, diğer taraftan bazı bağlamlarda yine sıfat durumunda nitelediği nesnenin kirliliğini anlatmaktadır. Anlatım ve deyimlerin dışında siyah kaos, hiçlik, karanlık geceler, sıkıntı ve bilinçsizlik gibi olumsuz anlamlar çağrıştırmaktadır. Batı toplumlarının bir çoğunda ölümü ve kederi simgelemektedir. Diğer taraftan toplumu ve toplum kurallarını reddeden kişiler genellikle siyah rengi tercih ederler. Siyah giysiler giyinen kişilerin karamsar bir mizaca sahip oldukları kabul edilmektedir.

3.2. 2. Temizliğin ve Masumluğun Rengi: Beyaz

Renk anlatım ve deyimlerinde beyaz, siyahın tersine olumlu, olumsuz ve betimsel olmak üzere her üç anlam özelliklerini de içermektedir. Beyazla oluşmuş anlatım ve deyimler duyuşsal ulama göre değerlendirildiğinde saflık, temizlik, barış, ışık, aydınlık, her hangi bir suçtan aklanma, masumiyet, davranış özgürlüğü tanıma,

Anlatım ve Deyimlerde Renklerin Dili

ünlü olma gibi olumlu yan anlamlı birimler ortaya koymaktadır. “Birine açık çek vermek, bir işten anılının akıyla çıkmak, herkesin tanıdığı ünlü biri olmak, bir suçtan aklanmak, iyi başlamak, ilk adımları başarılı olmak ve geçmişinin temiz olduğunu kanıtlamak” anlamına gelen deyimler beyaz sözcüğü ile oluşmuş deyimlerdir.

İlk betimsel anlamı ile beyaz, beyaz ırktan olan bir insanı adlandırmaktadır. Kağıt, çek, oy pusulası gibi içi boş olan bir takım nesnelerin yazılmamış, doldurulmamış olduğunu belirtmektedir. Fransızca ‘da gece sözcüğünü nitelediği zaman uykusuz gece, tek başına isim durumunda beyaz çamaşır anlamına gelmektedir. “Deneme sınavı, deneme evliliği, teslim bayrağı ve kesici silahlar” gibi anlatımlarda deneme, teslim olma ve kesici anlamlarını vermektedir. Fransız dilinde beyazla oluşmuş betimsel anlam ifade eden çok sayıda deyim olduğunu görüyoruz. “Beyaz giymek, beyazlara bürünmek, talim fişeğiyle atış yapmak, bir şeyi yazıya dökmek, sebzeleri kaynar sudan geçirmek” anlamına gelen deyimler ve “damdan düşercesine kimden geldiği belli olmayan ses, cerrah, tebeşir tozu, unla terbiye edilmiş yiyecekler ve serbest şiiir” anlamına gelen anlatımlar beyaz sözcüğünün sıfat olarak kullanımı ile oluşmuştur.

Anlatım ve deyimlerde beyazın olumsuz anlamları siyah rengin olumsuz anlamlarından daha azdır. Beyaz saçlar yaşlanmış olmanın simgesidir. Yine bir anlatımda beyaz, gaga sözcüğünlü nitelediğinde genç insanların deneyimsiz olduğunu ifade etmektedir. Uzakdoğu toplumlarında beyaz giysiler yas belirtisidir. Korku ve heyecan verici bir olay karşısında sararmak solmak anlamındaki deyimler beyaz ile oluşmuştur. “Kanını emmek, iliğini boşaltmak, boşa pala sallamak, çok üzülme veya kaygılanmak, birinin gözünlünlü içine dik dik bakmak, kulaklarına kadar kızarmak, bir dediği bir dediğini tutmamak” anlamına gelen deyimler ve “başarısızlıkla sonuçlanan ihtilal” anlatımı beyazın sıfat olarak kullanımı ile oluşmuştur. Siyahın ağırlık, ciddiyet, keder, ölüm, karamsarlık ve korkuyu simgelemesinin tersine beyaz, saflık, masumiyet, doğruluk ve temizlik gibi olumlu anlamları ile ön plana çıkmaktadır.

3.3. Ana Renkler: Kırmızı, Mavi ve Sarı

3.3.1. Ateşin, Aşkın ve Şiddetin Rengi: Kırmızı

Renk anlatım ve deyimlerinde kırmızının betimsel ve olumsuz anlamlarının çok daha fazla olmasına karşın yalnız bir olumlu anlamı vardır. “Sevinçten, zevkten kıpkırmızı olmak” anlamına gelen, insanın zevk ve mutluluk duyduğu bir olay karşısındaki durumunu ifade eden deyimdir. Diğer taraftan kırmızı renk, gücüyle, etkisiyle ve görkemli görünümü ile yaşamın temel belirtisi olarak görülmektedir. Canlılığın, güzelliğin, soylu ve erişilmez gücün, gençliğin, sağlıklı olmanın, zenginliğin ve özgürlüğün simgesidir. Kırmızı aynı zamanda aşkın, tutkunun ve duygunun rengidir. Neşe, samimiyet ve hoşlanma duygusu uyandırmaktadır. Bu özellikler kırmızının olumlu anlamları olarak sayılabilir.

Anlatım ve deyimlerden ortaya çıkan betimsel anlamları arasında kızıl derili ırkıdan olan bir insanı, siyasette kızıl bayrağı ve dolayısı ile komünizmi ve sol görüşü, ateşin sıcaklığını ve bir olay karşısında duyulan heyecanı dile getiren yan anlamlar sayılabilir.

Olumsuz anlamları ile kırmızı kanın, savaşın, saldırganlığın, ateşin ve şiddetin rengidir. Onun için “gözünü kan bürümek, elini kana bulamak, (yazı yada sözle) şiddetle saldırmak ve öfkeden kıpkırmızı olmak” gibi deyimler kırmızı ile oluşmuştur. Bu saydığımız deyimlerde kırmızı, öfke, utanma ve çekingenlik ifade etmektedir.

Sthendhal’in Kırmızı ve Siyah adını taşıyan romanında kırmızı askerliği, siyah ise kiliseyi simgelemektedir. Yine Chateaubriand’ın Atala adlı romanında iki kabile savaşmak için karşı karşıya gelirler. Kabile reisleri askerlerin önünde ortaya çıkarlar. Biri mavi tespih diğeri kırmızı tespih atar. Bundan mavi tespih atan reisin barış, kırmızı tespih atan reisin ise savaş istediği anlamı çıkmaktadır. Kırmızı renkli giysiler özellikle Japon kadınlarının tamamı tarafından tercih edilmektedir. Onlara göre kırmızı samimiyetin ve mutluluğun simgesidir. Yine Japon asker adayları askere gidecekleri gün kırmızı bir kemer takarlar, bu da vatan sevgisinin simgesidir.

3.3.2. Barışın ve Dinginliğin Rengi: Mavi

Mavi renklerin en derin ve en soğuk olanıdır. İnsanın bakışları mavide engel tanımadan sonsuzluğa ulaşmaktadır. Çünkü mavi suyun ve havanın veya gökyüzünün ve denizlerin rengidir. İnsantistü, mağrur ve sakin olma düşüncesi telkin etmektedir. Nesnelere biçimlerdeki yoğunluğu azaltmaktadır. Maviye boyanmış bir yüzey biçimini kaybetmekte, mavi bir duvar artık bir duvar olarak görülmemektedir. Mavi ile oluşan anlatım ve deyimler duyuşsal ulam kategorisine göre değerlendirildiğinde her üç kategoriye de uygun gelen yan anlamlar içermektedir.

Huzur, barış, sadelik, sadakat ve dürüstlük mavinin olumlu anlamları arasında sayılabilir. Fransızca “soylu bir aileden gelmek” anlamına gelen deyim mavi ile oluşmuştur. Mavi sakinleştirici ve rahatlatıcı bir özelliğe sahiptir. İnsanlarda düşünme, karar verme ve soğukkanlı olma duygusu uyandırarak yaratıcı düşüncelerin doğmasına olanak vermektedir. Aynı zamanda mavi düzenli olmanın ve ruhsallığın ifadesi olarak kabul edilmektedir. Bir çok ulusun kültüründe mavi barışın simgesidir. Çok iyi yemek yapan bir aşçıya verilen bir unvan mavi kordon diye adlandırılmaktadır.

Betimsel anlamda mavi hastalık, yasaklanmış bölge,şaşkınlık ve duygusallık ifade etmektedir Fransa’da park yasağı olan yerler “mavi bölge” olarak adlandırılmaktadır. Yine mavi damarlarda meydana gelen bir hastalığın adıdır. Aşırı duyarlı, romantik ve duygusal insanlar “mavi çiçek” anlatımı ile adlandırılmaktadır. Et ürünlerini adlandıran isimleri nitelediğinde “az pişmiş” anlamı vermektedir. “Şaşırıp kalmak” anlamına gelen deyim mavi ile oluşmuştur.

Mavi ile oluşan deyimler acemilik, yolsuzluk ve insan vücudunda bir darbeden kaynaklanan morluk gibi genellikle olumsuz anlamlara gönderme yapmaktadır. “Hiçbir şey anlamamak, sırta kadem basmak, iç etmek, hileli yolla ortadan kaldırmak ve soğuk yada öfkeden mosmor olmak” anlamına gelen deyimler mavi ile oluşmuştur. Mavi renk isim durumunda giydikleri giysilerin mavi olmasında dolayı “acemi” “işe yeni başlayan” kişileri adlandırmaktadır.

3.3.3. Güneşin ve ışığın Rengi: Sarı

Sarı sivri, parlak ve keskin görünümü ile renklerin en sıcak, en ateşli ve en genişici olanıdır. Sarı ile olumlu anlamlara gönderme yapan anlatım ve deyim bulunmamaktadır. Ancak sarı sıcak bir renk olması nedeni ile insanı karamsar ve melankolik duygulardan uzaklaştırarak sempati ve neşe uyandırmaktadır. Güneşin ve ışığın rengidir. Sarı düşünmeyi seven yönetmeye ve egemen olmaya ilgi gösteren insanların tercih ettiği, zihni açan ve dikkati artıran bir renk olarak görülmektedir.

İki betimsel anlamı ile sarı, sarı ırktan olan insanları ve sarılık olarak bildiğimiz hastalığı adlandırmaktadır.

“Zoraki gülmek, hastalık, heyecan ve korkudan sararıp solmak” gibi olumsuz yan anlamlar içeren deyimlerin dışında sarı ile oluşmuş başka deyim bulunmamaktadır. Ancak sarı pek çok ulusların kültürlerinde de sonbahar mevsimi ile eşdeğer görülerek insan yaşamındaki yaşlılık dönemi ile bütünleşmiştir. İnsanın ölüme yaklaşma anlarını çağrıştırdığı için bu anlamda sarı, ayrılık ve hüznü simgelemektedir. Sonbaharda doğanın rengini, dökülen yaprakları, verimsiz toprakları ve çölleri anımsatmaktadır.

3.4. Tamamlayıcı Renklerden Yeşil: Doğanın ve Yaşamın Rengi

Yeşil denince insan aklına sarının tersine hemen doğa, ilkbaharda doğanın yeriden uyanışı ve varoluşu gelmektedir. Bu yüzden suyun, ümidin, gücün ve yaşamın rengi olarak görülmektedir.

Olumlu anlamda insan üzerinde dinlendirici ve yatıştırıcı etkilere sahip olması mavi renk ile örtüşmektedir. “Birine yeşil ışık yakmak ve kırlara çekilip dinlenmek” anlamına gelen deyimler yeşil ile oluşmuştur. Sıfat durumunda insan adlarını nitelediği zaman ve anlatım ve deyimlerdeki olumlu anlamları ile yeşil canlılığı, gençliği ve dinçliği ifade etmektedir.

Genel anlamları deyimlerden çok anlatımlardan hareketle ortaya çıkmaktadır. “Akademik giysi, doğayı koruma örgütüne üye insanlar” gibi anlatımlarda belli bir kurumun resmi giysisini ve bir örgütün insanlarını

adlandırmaktadır. Sıfat olarak meyve ve sebzeleri nitelediğinde ise meyve ve sebzelerin henüz olgunlaşmadıkları anlamını vermektedir.

“Argo dili ve sert bir azarlama” gibi anlatımlarda ve “hastalık ve/veya korkudan sararıp solmak ve erotik şeyler söylemek” anlamına gelen deyimlerde solma ve erotizm gibi olumsuz anlamlara gönderme yapmaktadır. Bazı dinlerde renkler simgeleştirilmiştir. Örneğin sarı renk Hıristiyanlar, yeşil ise Müslümanlar tarafından kutsal sayılmaktadır.

3.5. Ara Renkler ve Anlamları

Bu ara renkler gri, pembe ve mordur. Kıt ve sis rengi olarak ta adlandırılan gri eşit oranda siyah ve beyazın karışımından oluştuğu için her iki rengin de anlamsal özelliklerini taşımaktadır. Gri ile oluşmuş yalnızca birkaç tane anlatım ve deyim vardır ve bu anlatım ve deyimlerde de hiçbir olumlu anlamı yoktur. Ancak gri ağırbaşlılık ve olgunluğu ifade etmektedir. Havanın kapalı sisli ve bulutlu olma durumu gri ile ifade edilmektedir. Betimsel olarak “hafif sarhoş, çakır keyif olmak” anlamına gelen deyimde sarhoşluk, yaşam sözcüğünü nitelediğinde olumsuz anlam olarak monotonluk, tekdüzelik ifade etmektedir. “Birini iyi karşılamamak, birine karşı soğuk davranmak” anlamına gelen deyimlerde gri olumsuz anlamda kötü karşılama durumu anlatmaktadır.

Beyaz ve kırmızının karışımından oluşan pembe ile sadece bir deyim vardır. Bu da Türkçe’de aynı anlamda kullanılan “hayatı toz pembe görmek” deyimidir. Pembe çoğunlukla kırmızının olumlu anlamlarını taşımakta ve iyimser duygular uyandırmaktadır. Pembenin kadının mavinin ise erkeğin simgesi olduğu söylenebilir.

Mor eşit oranda mavi ve kırmızının karışımından elde edilmektedir. Düşünme edimi ile aydınlık, dünya ile gökyüzü arasındaki düzenlilik, anlam ile düşünce, tutku ile zeka, aşk ile bilgelik arasındaki uyumu ve ılımlılığı simgeler. Yaşama gelişin simgesi olan yeşilin tersine mor, yaşamdan ölüme geçişin simgesidir. Batı toplumlarında mor yarın yas rengidir. Kiliselerdeki duvar

resimlerinde İsa'nın giysileri mor renktedir. Mor burada itaatin ve boyun eğmenin simgesidir. Buda geleneğine göre “çocukların boynuna takılan taştan mor bir kolyenin hem onları hastalıklardan koruduğuna hem de uslu ve itaatkar kıldığına” (Chevalier ve Cheerbrant 1982:1021) inanılmaktadır.

Aynı zamanda mor kırmızının uyandırdığı ateşliliğin, canlılığın ve kışkırtıcılığın tersine yatıştırıcı ve sakinleştirici bir renk olarak görülmektedir. Batı toplumlarında papazlar ayinlerinde ayine katılanların ihtiraslarını yatıştırmak için mor bir elbise giymektedirler. Bu durumda mor ılımlılığın rengidir.

Uzak doğuda ise kırmızı ve mor yukarıda değinilen anlamlardan daha farklı olarak cinsel bağlamda anlamlar kazanmaktadır. Yoga ayinlerinde kadın ile erkek mor ve kırmızı bir ışıkla aydınlatılmış bir odada bir araya gelirler, çünkü mor ışık kadının cinsel isteklerini körüklerken kırmızı da erkeğinkileri körüklemektedir.

4. SONUÇ

Renk anlatım ve deyimleri üzerine yapılan bu çalışmadan şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır: En fazla renk anlatım ve deyim renk olarak kabul edilmeyen siyah ve beyazla oluşmuştur. Siyahla oluşan anlatım ve deyimler genellikle olumsuz ve betimsel (genel) anlamlara gönderme yapmaktadır. Siyahın hiçbir olumlu anlam içermemesine karşın, beyaz her üç anlam kategorisine de uygun anlamlar içermektedir. Ana renkler, yani kırmızı, sarı ve mavi ile oluşan anlatım ve deyimler siyah ve beyaz ile oluşanlara göre daha az sayıdadır. Sarı ile gri renklerin de siyah gibi hiçbir olumlu anlamlarının olmadığı görülmüştür. Kırmızı ve mavi ile oluşan anlatım ve deyimler her üç anlam kategorisine uygun anlamlı birimler içermektedir. Tamamlayıcı renklerden yeşil, yine her üç anlam kategorisine uygun anlamlı birimler içermektedir. Diğer tamamlayıcı renklerden turuncu ile oluşmuş anlatım ve deyim bulunmazken, mor ile yalnız bir deyim vardır. Ara renklerden gri ve pembe ile oluşmuş, diğer renklere göre çok daha az anlatım ve deyim vardır. Diğer taraftan göndergesel renkler ile oluşmuş anlatım ve deyim bulunmamaktadır.

Anlatım ve Deyimlerde Renklerin Dili

Ortaya çıkan bir başka önemli sonuç ise farklı renklerin içerdiği anlamlardan bazılarının aynı anlam olmasıdır. Beyaz, mavi ve yeşil hastalık ve korku nedeni ile insanın benzinin sararıp solmasını ifade etmektedirler. Mavi bir kalp ve damar hastalığını, sarı ise sarılık hastalığını adlandırmaktadır. Siyah ile grinin bulunduğu ortak nokta karanlık ve kapalı hava durumunu ifade etmeleridir. Kırmızı ile mor utanma duygusundan dolayı tepki göstermeyi belirtirken, siyah ile mavi yasa dışı olayları anlatan anlatım ve deyimler içermektedirler. Siyah, beyaz, kırmızı, mavi ve mor olmak üzere beş renk insanın öfkeli olma durumunu betimleyen deyimler içermektedirler. Beyaz ile yeşil özgürlük ifade ederken, siyah ile gri sarhoşluk durumu bildirmektedir. Siyah, beyaz, kırmızı ve sarı yeryüzündeki insan ırklarını adlandırmaktadır.

Renk anlatımları buldukları bağlamlara, toplumların kültürlerine ve bireylere bağlı olarak çok çeşitli yan anlamlar ortaya koymaktadırlar. Renk içeren anlatımlar yan anlamın duygu değerini dikkate aldığımızda metinlerde ve günlük konuşmalarda burada ortaya koyduğumuz anlamlı birimlerden daha farklı olarak çok çeşitli anlamlar çağrıştılabilmektedir.

ABSTRACT

This work aims to reveal the meanings of the colors beginning with the expressions and idioms with regard to colors. The expressions and idioms regarding color impose meanings on the colors, as well as the colors themselves. Every color has three categories; positive or negative, descriptive and general meaning. Those which have the “-ish” suffix are generally negative colors. Black and yellow do not have a positive meaning in expressions and idioms. The other colors in expressions and idioms have the three characteristics above

As there is no expression or idiom containing referential colors, these colors address the reader only in the written text and give the reader diverse connotations.

Key words: Color, expression, idiom, denotation and connotation.

KAYNAKÇA

CHATEAUBRIAND, F.R. de, (1958). *Atala*, Garnier, Paris.

CHEVALIER, J. ve GHEERBRANT, A. (1982). *Dictionnaire des symboles*, Robert Laffont/ Jupiter, Paris.

GREIMAS, A.J. ve COURTRES, J. (1979). *Dictionnaire Raisoné de la Théorie du Langage*, Hachette, Paris.

GUIRAUD, Pierre, (1980). *Les Locutions Françaises*, PUF, Paris.

PARRAMON, J. M., (1991). *Resimde Renk ve Uygulanışı*, Çeviren: Erol ERDURAN, Evrim Matbaacılık, İstanbul.

PRIEUR, M.N.Gary, (1971). "La Notion de Connotation" *Dans Littérature No: 4 Decembre* Paris.

ROBERT, Paul, (1990). *Le Petit Robert*, Le Robert, Paris.

SAUSSURE, Ferdinand de, (1960). *Cours de Linguistique Générale*, PUF, Paris.

STENDHAL, H.B. (1949). *Le Rouge et Le Noir*, Gibert Jeune, Paris.

ZOLA, Emile, (1954). *Thérèse Raquin*, Fasquelle, Paris.